RUS TILINI O‘QITISHDA TALABALARNING O‘QISH SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISHNING SAMARALI METODLARI

Allayarova Dilfuza Klichevna
Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti o‘qituvchisi, O‘zbekiston.
dilyaopa494@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.24129211

Annotatsiya. *Mazkur maqolada rus tilini o‘qitish jarayonida talabalarning o‘qish savodxonligini rivojlantirishning samarali metodlari yoritiladi. O‘qish savodxonligi matnni shunchaki o‘qib tushunish bilan cheklanmay, undagi asosiy mazmunni anglash, zarur ma’lumotlarni ajratish, muallif nuqtayi nazarini aniqlash va olingan axborotni amaliy vaziyatlarda qo‘llash kabi kompetensiyalarni ham qamrab oladi. Maqolada matn bilan ishlashning uch bosqichli modeli, funksional o‘qish strategiyalari, muammoli topshiriqlar hamda raqamli vositalarning ta’lim jarayonidagi imkoniyatlari tahlil qilinadi.*

Kalit so‘zlar: *rus tili, o‘qish savodxonligi, matn bilan ishlash, funksional o‘qish, o‘qish strategiyalari, tanqidiy fikrlash, interaktiv metodlar, raqamli ta’lim.*

Kirish

Bugungi ta’lim jarayonida talabaning matnni mustaqil o‘qishi, mazmunini anglashi va undan kerakli xulosalar chiqarishi muhim kompetensiyalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, rus tilini o‘zga til sifatida o‘zlashtirayotgan talabalar uchun o‘qish savodxonligini rivojlantirish nafaqat til bilimlarini mustahkamlash, balki akademik va kasbiy faoliyatga tayyorlanish vositasi hamdir.

O‘qish savodxonligi matndagi axborotni qabul qilish, uni tahlil qilish, baholash va yangi vaziyatlarda qo‘llay olish qobiliyatini anglatadi [1]. Shu sababli rus tili darslarida o‘qishni faqat talaffuz yoki tarjima bilan bog‘lash yetarli emas. Talabalar matn mazmunini mustaqil anglashi, muhim fikrlarni ajratishi va muallifning maqsadini aniqlay olishi zarur.

O‘qish savodxonligini rivojlantirishning samarali yo‘llari

O‘qish savodxonligini shakllantirishda, avvalo, matnning mazmuni, murakkablik darajasi va talabalarning til bilimlariga mosligiga e’tibor qaratish lozim [2]. Ayniqsa, kasbiy yo‘nalishga oid matnlar talabalarni tilni amaliy maqsadlarda qo‘llashga undaydi. Bunda matn uzunligi va undagi terminlar miqdori ham talabalarning tayyorgarlik darajasiga mos bo‘lishi kerak.

Matn bilan ishlashni uch bosqichda tashkil etish samarali natija beradi [3]. Birinchi, matndan oldingi bosqichda talabalarning mavzu haqidagi mavjud bilimlari faollashtiriladi, sarlavha asosida matn mazmuni taxmin qilinadi va asosiy tushunchalar izohlanadi. Bu jarayon o‘qishga maqsadli tayyorgarlikni ta’minlaydi.

Ikkinchi, matnni o‘qish bosqichida talabalar asosiy va qo‘shimcha ma’lumotlarni ajratish, muhim fikrlarni aniqlash, notanish so‘zlarning ma’nosini kontekst orqali tushunish hamda matndagi sabab-oqibat munosabatlarini tahlil qilishga o‘rgatiladi [4]. Bunda o‘qish maqsadiga qarab tanishib o‘qish, izlab o‘qish va batafsil o‘qish strategiyalaridan foydalanish mumkin.

Uchinchi, matndan keyingi bosqichda olingan bilimlar mustahkamlanadi. Talabalar matn rejasini tuzadi, asosiy mazmunni qisqa bayon qiladi, savollarga javob beradi va muallif fikri yuzasidan munosabat bildiradi. Bunday topshiriqlar matnni qayta hikoya qilish bilangina cheklanmay, mustaqil fikrlash va nutqiy kompetensiyani ham rivojlantiradi. Mazkur uch bosqichli yondashuv matn bilan ishlashni izchil va maqsadli tashkil etishga yordam beradi (Гривина, 2020; Долженкова и др., 2024) [5].

Tanqidiy fikrlash va raqamli vositalarning ahamiyati

Talabalarning o‘qish savodxonligini rivojlantirishda tanqidiy fikrlashga yo‘naltirilgan topshiriqlar alohida ahamiyatga ega [6]. Masalan, matndagi muammoni aniqlash, muallif dalillarini baholash, ikki xil qarashni taqqoslash va mustaqil xulosa chiqarish talabalarning axborotga ongli munosabatini

© 2026 International Conference on Artificial Intelligence and Applications . All Rights Reserved.

shakllantiradi. Shuningdek, “Bilaman – Bilishni istayman – Bilib oldim” strategiyasi orqali o‘qish jarayonini rejalashtirish va natijalarini baholash mumkin.

Raqamli texnologiyalar ham o‘qish jarayonini mazmunan boyitadi [7]. Elektron matnlar, interaktiv topshiriqlar, onlayn lug‘atlar va matn ustida izoh qoldirish vositalari talabalarning mustaqil ishlash imkoniyatlarini kengaytiradi [8]. Biroq texnologiyalardan foydalanishning samarasi ularning yangiligi bilan emas, balki aniq ta’limiy maqsadga xizmat qilishi bilan belgilanadi [9].

Shuningdek, talabalarning kelajakdagi kasbiy faoliyatiga mos matnlarni tanlash muhimdir. Bunday yondashuv rus tilidagi terminologiyani o‘zlashtirish, kasbiy axborotni tushunish va uni amaliy vaziyatlarda qo‘llash imkonini beradi (Белик, Хуан Сюэфэн, 2019) [10].

Xulosa

Rus tilini o‘qitishda o‘qish savodxonligini rivojlantirish talabaning til bilimlari bilan bir qatorda, mustaqil va tanqidiy fikrlash qobiliyatini ham shakllantiradi. Buning uchun matn tanlashga individual yondashish, matndan oldingi, matn bilan ishlash va matndan keyingi topshiriqlarni izchil tashkil etish, shuningdek, turli o‘qish strategiyalaridan foydalanish zarur. Raqamli vositalar va kasbiy yo‘nalishga oid materiallar esa bu jarayonning amaliy ahamiyatini oshiradi. Eng muhimi, o‘qish savodxonligining asosiy natijasi talabaning matnni tez o‘qishida emas, balki undagi axborotni mustaqil anglashi, tahlil qilishi va undan maqsadli foydalana olishida namoyon bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Гривина С.А. Приемы обучения иностранных учащихся пониманию текстов на этапе довузовской подготовки (русский язык как иностранный) // Исследования языка и современное гуманитарное знание. – 2020. – Т. 2. – № 2. – С. 104–110.
2. Белик А.А., Хуан Сюэфэн. Методические проблемы при обучении чтению на русском языке на этапе предмагистерской подготовки // Вопросы методики преподавания в вузе. – 2019. – Т. 8. – № 28. – С. 62–68.
3. Долженкова М.И., Медведев Н.В., Хаусманн-Ушкова Н.В. Обучение студентов стратегиям чтения на иностранном языке на основе трехфазной модели // Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки. – 2024. – Т. 29. – № 1. – С. 75–87.
4. Кадырова Н. Работа с текстом при обучении русскому языку // The Lingua Spectrum. – Электронный научный ресурс.
5. Кулибина Н.В. Зачем, что и как читать на уроке. Художественный текст при изучении русского языка как иностранного. – СПб.: Златоуст, 2001. – 264 с.
6. Sitsyna-Kudryavtseva A. N. Teaching Foreign University Students to Write a Library-Research Review Paper in Russian as a Foreign Language Classes (Scientific Style of Speech) // *Philology. Theory & Practice*. – 2022. – Vol. 15, No. 7. – DOI: 10.30853/phil20220369.
7. Sadikova N. A., Sergeeva Y. N. Working with Scientific and Academic Text in RFL Classes // *International Research Journal*. – 2025. – No. 1 (151). – DOI: 10.60797/IRJ.2025.151.30.
8. Bolshakova N., Nizkoshapkina O. Specific Development of Contextual Guess in Foreign Students through Text Reading // *SGEM International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts*. – 2018. – DOI: 10.5593/sgemsocial2018/3.5/S13.097.
9. Klichevna, A. D. (2025). CURRENT LEVELS OF DEVELOPMENT OF INTERNET TECHNOLOGIES IN TEACHING LANGUAGES. *JOURNAL OF NEW CENTURY INNOVATIONS*, *86*(1), 143-146.
10. Khaydarovna, Ullieva Sanobar, Umarova Dilfuza Mamatkulovna, and Allayarova Dilfuza Klichevna. "Artistic Character As A Personality Model: Methods Of Linguistic Representation Of The Human Image." The Seybold Report (2023).

© 2026 International Conference on Artificial Intelligence and Applications . All Rights Reserved.